

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ МОНІТОРИНГУ РЕСУРСІВ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Поняття "моніторинг" увійшло в наукову літературу порівняно недавно, на початку 70-х років ХХ століття. Моніторинг являє собою досить складне і неоднозначне явище. Сфери використання моніторингу надзвичайно різноманітні. Він використовується в різних сферах і з різними цілями, але при цьому має загальні характеристики і властивості. Дослідження методики ресурсного моніторингу аграрних підприємств дасть можливість виявити тенденції формування ресурсопотоків підприємств і визначити стратегічно-тактичні управлінські рішення, оскільки моніторинг в цьому випадку набуває характеру інформаційних ресурсів і стає рушійною силою розвитку агропідприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система ресурсного забезпечення аграрного сектору ґрунтовно висвітлена в економічній літературі, зокрема в наукових працях В.Я. Амбросова, Я.К. Білоусько, П.І.Гайдуцького, О.В.Крисального, В.В.Лагодієнко, І.І.Лукінова, А.М. Малієнко, О.М.Онищенко, Г.М. Підлісецького, П.Т.Саблука, В.С. Шибаніна, В.В.Юрчишина, та ін. Разом з тим, вивчення природи, характеру взаємозв'язку й протиріч в методиці моніторингу використання ресурсів, формування ефективних форм системи ресурсного забезпечення аграрних підприємств є науковою основою для подальшого дослідження розвитку сільськогосподарської галузі на новому рівні.

Мета статті. Дослідити поняття моніторингу, розкрити особливості методики моніторингу використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств та визначити оптимальні варіанти для його застосування.

Результати досліджень. Складність формулювання визначення поняття "моніторинг" пов'язана з приналежністю його як до сфери науки, так і до сфери практики, тому проблеми моніторингу у всіх сферах його використання вирішуються одночасно і на рівні їх теоретичного осмислення і на рівні його практичної реалізації.

Найбільший розвиток теорія і практика використання моніторингу одержали в екології і соціології. Так, наприклад, можна говорити про певний рівень зрілості у вирішенні проблем моніторингу, як на прикладному, так і на теоретичному рівнях у сфері екології. Тут поняття моніторингу визначено і приймається більшістю наукових співтовариств. Досить глибоко пророблений його методологічний апарат, створені засоби виміру, адекватні поставленим задачам, існує налагоджена система реалізації моніторингу, що включає в себе збирання, збереження, обробку і поширення одержуваної інформації, статус його закріплений на законодавчому рівні.

У ряді сфер науково-практичної діяльності моніторинг тільки освоюється як на теоретичному, так і на практичному рівні. У деяких сферах діяльності освоєння моніторингу знаходиться на завершальному етапі. Таке положення справ дає нам досить унікальну можливість, дослідивши теорію і практику освоєння моніторингу в різних наукових і практичних областях, його сучасний стан у системі сільськогосподарського виробництва нашої країни, визначити шляхи підвищення ефективності використання моніторингу для реалізації поставлених нами цілей.

Проаналізувавши різні тлумачення поняття моніторингу в рамках конкретних сфер його застосування, можна наблизитися до більш точного і повного розуміння суті цього явища. Проведений нами аналіз досліджень по проблемі моніторингу дозволив виявити наступні смислові одиниці, що дають уявлення про сутність даного явища щодо різних сфер застосування (табл. 1).

Таблиця 1

Загальні параметри визначення поняття «моніторинг»

Сутність поняття «моніторинг»	Види моніторингу	Сфера застосування	Засоби для проведення	Способи збирання інформації	Потенційні користувачі
<ul style="list-style-type: none"> - поступове спостереження; - система часового відстеження; - діагностика, оцінка і прогнозування; - спостереження, оцінка і прогнозування; - діагностичне відстеження; - система збирання, опрацювання, зберігання і розповсюдження інформації; - зворотний зв'язок, рефлексія, контроль, поточна оцінка; - інструмент; - спосіб забезпечення сфери управління; - відстеження результатів. 	<ul style="list-style-type: none"> - інформаційний; - проблемний; - порівнювальний; - динамічний; - конкурентний; - комплексний. 	<ul style="list-style-type: none"> - економіка і бізнес; - промисловість; - сільське господарство; - зв'язок і комунікації; - екологія і біологія; - політологія; - соціологія; - освіта. 	<ul style="list-style-type: none"> - інструментальний; - статистичний; - дистанційний; - соціологічний; - психологічний; - супутниковий; - космічний; - авіаційний. 	<ul style="list-style-type: none"> - технології наукового дослідження; - використання систем критеріїв або індикаторів; - фізичний вимір параметра об'єкта; - структуризація результатів, побудова схеми і технології збирання інформації. 	<ul style="list-style-type: none"> - суспільство; - спеціалісти сфери економіки; - органи управління; - керівники; - окремі організації і виробництва

Таким чином, численні системи моніторингу володіють деякими загальними характеристиками, що дає можливість говорити про моніторинг як про цілісний самостійний науково-практичний феномен. Розходження ж у тлумаченні сутності моніторингу, у цілепокладанні і засобах його здійснення відбивають специфіку і рівень розробленості проблем моніторингу в кожній з областей його застосування.

Резюмуючи проведені дослідження в області моніторингу, ми визначили, що основна сфера його практичного застосування – це управління, а точніше інформаційне обслуговування управління в різних областях діяльності.

Для ефективного управління, прийняття обґрунтованих рішень по управлінню якістю ресурсоспоживання на рівні сільськогосподарського виробництва необхідно володіти надійною і достовірною інформацією про хід виробничого процесу. Одержання такої інформації можливе при здійсненні моніторингу.

Завданням моніторингу є попередження про те чи інше неблагополуччя, небезпеку, у широкому розумінні цього слова, для ефективного функціонування об'єкта. Причому не просто констатація факту появи змін, що представляють небезпеку, а саме попередження про неї до того як ситуація може стати необоротною. Тим самим створюється можливість запобігти або мінімізувати можливий деструктивний розвиток подій.

Моніторинг системи ресурсів сільгосп підприємств необхідний у ситуації переходу системи від незмінного стабільного стану до режиму прогресивного або регресивного розвитку, оскільки виникає потреба у свідомому впливі на ситуацію, що, природно, вимагає відстеження поточного стану. Моніторинг стає підставою для прийняття управлінських рішень, коректування способів дій тощо. Дуже важливо зробити моніторинг прийнятним, особистісно значущим для кожної ланки технологічного процесу.

Відстеження стану господарських систем стало можливим, коли в поле зору наукових досліджень системно потрапили наступні критерії: обсяг виробництва у натуральному виразі, виручка від продаж, асортимент продукції, ціни, витрати на одиницю продукції, якість продукції, час технологічного циклу, прибуток на одиницю продукції та ін.

Ми вважаємо важливим у моніторингу використання достатнього і мінімізованого ряду індикаторів, які здійснюють найбільш глибокий вплив на об'єкт. Окрім цього, важливим у безперервному відстеженні стану об'єкту є використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Проаналізувавши теоретичні джерела, ми дійшли висновку, що моніторингові дослідження на будь-якому рівні повинні включати чотири основні етапи: підготовчий, інформаційно-статистичний, аналітичний і інформаційно-ресурсний.

Кожен етап моніторингу, на наш погляд, передбачає певний алгоритм, що можна представити в наступному, наближеному до моделі вигляді (рис. 1).

Крок 1. На першому кроці визначаються цілі і завдання системи моніторингу оцінки ресурсів і управління вартістю підприємства.

У загальному випадку, ціллю є отримання достовірної інформації про існуючу на даний момент часу вартість всього майнового комплексу і його складових елементів (матеріальних, нематеріальних і фінансових активів). Ця інформація потрібна для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у поточній діяльності, а також стратегічному плануванні і управлінні.

Можливі і часткові цілі визначення вартості тих чи інших майнових прав (визначення інвестиційної, страхової, ліквідаційної та інших видів вартості).

Крок 2. Розробляються регламенти і процедури управління вартістю ресурсів. Цей етап передбачає опис складу завдань системи і пошук відповідей на питання, хто, що і в які терміни робить для її постановки. Для цього уточнюються списки об'єктів моніторингу, функцій по управлінню вартістю і перелік організаційних ланок; відбувається закріплення відповідних функцій за елементами організаційної структури,

визначаються терміни і відповідальні за підтримання і актуалізацію інформації.

Крок 3. На третьому кроці робиться опис об'єктів системи моніторингу. Ефективність діяльності підприємства необхідно оцінити на основі кількісних і якісних критеріїв.

Для цього необхідно описати основні фактори, що впливають на вартість ресурсів, а також підготувати подібну класифікацію активів підприємства.

Рис. 1. Схема поетапного відстеження стану розвитку агросистем

Важливу роль в управлінні вартістю ресурсів відіграє глибоке розуміння того, які саме параметри діяльності фактично визначають вартість ресурсів. Необхідно встановити взаємну підпорядкованість різних факторів, визначити який з них оказує найбільший вплив на ресурси, і покласти відповідальність за цей параметр на конкретних людей, які беруть участь у досягненні цілей агровиробництва.

Фактори, що впливають на вартість ресурсів, можна розділити на дві умовні групи:

- зовнішні фактори (фактори, що виникають незалежно від бажання агропідприємства, які, однак, не означають, що наступ тих або інших подій неможна було передбачити і вжити заходів з мінімізації негативних наслідків);

- внутрішні (пов'язані з діями менеджменту сільськогосподарської специфіки самого підприємства).

Крок 4. Цей крок передбачає здійснення управлінської інвентаризації ресурсів підприємства, під час якого слід виявити:

- ресурси, які беруть участь у створенні продукції;
- ресурси, які не беруть участь у діючому виробничому потоці підприємства (надлишкові ресурси);

- ресурси, що формують видову структуру ресурсопотоку підприємства.

В ході управлінської інвентаризації розглядаються операції, які здійснює підприємство зі своїми ресурсами – від моменту придбання, в процесі використання, до моменту продажу та/або ліквідації (рис. 2).

На рисунку показано, що всі операції з ресурсами можна підрозділити на зовнішні і

внутрішні. Зовнішні – це операції, пов’язані з рухом ресурсів із зовнішнього середовища підприємства у внутрішнє середовище, і навпаки. Ресурси стають при цьому товаром, який реалізується за ринковою вартістю. Ці операції змінюють структуру ресурсів, і, відповідно, їх сукупну величину.

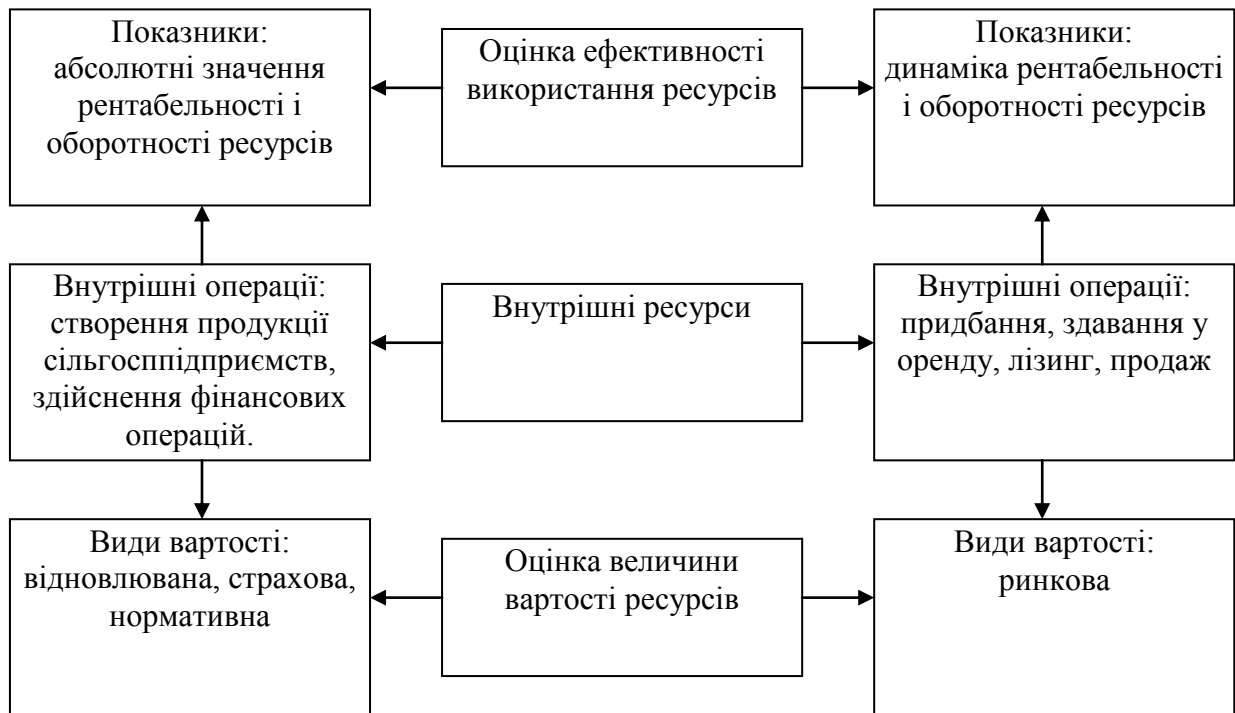

Рис. 2. Взаємозв’язок операцій, здійснюваних з ресурсами з оцінкою ефективності їх використання

Внутрішні – це операції, здійснювані з ресурсами при проведенні поточної, інвестиційної і фінансової діяльності. В даному випадку ресурси мають безпосередній вплив на фінансовий результат діяльності компанії.

Опис спектру основних операцій з ресурсами є вельми корисним, оскільки відбувається осмислення питання: а які ж схеми закладено у договори здійснення зовнішніх операцій, а наскільки вони є вдалимими з точки зору ресурсокористування.

Крок 5. Процедура оцінки ресурсопотоку. В кінцевому підсумку, ми вважаємо, ефективність управління ресурсами визначається не рентабельністю активів, не величиною прибутку, а збільшенням «ціни» підприємства або сукупності його внутрішніх ресурсів.

Саме у порівнянні з даною величиною вартості будуть визначатися подальші досягнення підприємства.

Результат, отриманий в ході використання методів доходного підходу, відбиває величину грошових коштів, які підприємство здатне заробити для своїх власників в майбутньому.

Порівняння результатів, отриманих в ході застосування методів різних груп, має більшу інформативність для менеджменту підприємства, ніж результати, отримані одним методом, або усереднена величина результатів.

Крок 6. Цей крок передбачає формування показників діяльності і ефективності моніторингу і управління вартістю ресурсів. Всі показники доцільно розбити на:

- тактичні - фондівдача, оборотність обігових активів, оборотність видів обігових активів, рентабельність активів та ін.

- стратегічні – ринкова вартість ресурсів та їх динаміка, відношення ринкової і балансової вартості підприємства, рівень достатності формування грошових коштів і

ефективність їх використання, аналіз грошових потоків та ін.

Ця множина показників дозволяє визначити ефективність управління вартістю ресурсів сільськогосподарського виробництва.

За допомогою створеної вартісної моделі ресурсоспоживання з визначеною періодичністю проводиться розрахунок тактичних й стратегічних показників. Таким чином, з'являється можливість спостерігати зміну ринкової вартості ресурсів підприємства.

Крок 7. Розробляється система регламентуючих документів. На цьому етапі зводяться воедино у відповідне положення розроблювані процедури, правила, терміни й призначаються відповідальні за реалізацію системи оцінки і управління вартістю ресурсів. Також формулюються вимоги до форматів управлінської звітності.

Таким чином, для поліпшення фінансового стану сільгоспвиробництва пропонується створити вартісну модель підприємства. Підвищити вартість підприємства можливо за рахунок збільшення прибутку або за рахунок ефективного використання вкладеного капіталу. Прибуток у свою чергу, можливо, підвищити двома шляхами: збільшуючи продажі або зменшуючи витрати на виробництво.

Висновки та пропозиції. Підхід на основі підвищення вартості дозволить найбільше коректним способом вирішити виникаючі на підприємстві питання по поліпшенню ресурсоспоживання, дозволить аналізувати всі проблеми в усій їх глибині і динамічно відстежувати зміни ситуації.

Методика ресурсного моніторингу сільськогосподарського підприємства буде ефективною, якщо моніторинг буде здійснюватися з урахуванням системного підходу з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, то це дасть можливість виявити тенденції формування ресурсопотоків підприємств і визначити стратегічно-тактичні управлінські рішення, оскільки моніторинг в цьому випадку набуває характеру інформаційних ресурсів і стає рушійною силою розвитку агропідприємства.

Анотація

В статті досліджено поняття моніторингу, розкрито особливості методики моніторингу використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств та визначено оптимальні варіанти для його застосування.

Аннотация

В статье исследовано понятие мониторинга, раскрыты особенности методики мониторинга использования ресурсного потенциала аграрных предприятий и определены оптимальные варианты для его применения.

Summary

In the article the notion of monitoring is explored, the features of method of monitoring of the use of resource potential of agrarian enterprises are exposed and optimum variants are definite for his application.

Список використаної літератури:

1. Малієнко А.М. Концептуальні соціально-економічні передумови розвитку землеробства України за ринкових умов / А.М. Малієнко, А.М. Огінський // Вісник аграрної науки. - 1995. - № 8. - С 10-15.
2. Підлісецький Г.М. Формування ринкової системи матеріально-технічного забезпечення АПК України: наукова доповідь / Підлісецький Г.М., Білоусько Я.К., Герун М.І. - К. : [б. в.], 2006.
3. Шибанін В.С. Системне оновлення і розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства / Шибанін В.С. - К.: ННЦ ІАЕ, 2006. - 276 с.